

YANGILANGAN KONSTITUTSIYA – TARAQQIYOTIMIZ QOMUSI

G'ayratova Gulzoda San'at qizi

Buxoro davlat Pedagogika instituti

*Filologiya fakulteti, O'zbek tili va adabiyoti
mutaxassisligi yo'nalishi magistri*

ANNOTATSIYA : Konstitutsiya davlatning oliy qonuni bo'lib, jamiyat hayotini boshqaradigan tamoyil va qoidalarni belgilaydi. Bu hokimiyatni suiiste'mol qilishning oldini oladi, adolat va tenglikni ta'minlaydi, fuqarolarga qarorlar qabul qilishda ishtirok etish imkonini beradi. Darhaqiqat, konstitutsiya demokratik jamiyat uchun hayotiy ahamiyatga ega bo'lib, adolatli va barkamol xalqning mustahkam poydevorini ta'minlaydi.

KALIT SO'ZLAR : Konstitutsiya, demokratik qadriyatlar, huquqiy davlat, Yangi O'zbekiston, ijtimoiy davlat.

ASOSIY QISIM: Konstitutsiyaning ahamiyati uning hokimiyat tamoyillari, huquqlari va tuzilmalarini o'rnatish qobiliyatidadir. U shaxs erkinliklarini himoya qiladi, qonun ustuvorligini ta'minlaydi, jamiyatda barqarorlik va tartibni ta'minlaydi. Konstitutsiya boshqaruv asoslarini belgilaydi, turli hokimiyat tarmoqlarining vakolatlari va majburiyatlarini hamda fuqarolarning ishtiroki va javobgarligi mexanizmlarini belgilaydi. U zolimlikka qarshi himoya vazifasini o'taydi, millatning qadriyatlari va intilishlarini qo'llab-quvvatlaydi. Konstitutsiya fuqarolarning huquq va erkinliklarini hurmat qiladigan adolatli va demokratik jamiyat barpo etishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Konstitutsiyalar tarixi asrlar va sivilizatsiyalarni qamrab olgan qiziqarli sayohatdir. Keling, konstitutsiyalar evolyutsiyasini ko'rib chiqaylik va yo'lda asosiy bosqichlarni o'rganamiz. Sivilizatsiya beshigida Shumer va Bobil kabi jamiyatlar dastlabki boshqaruv tizimlarini ishlab chiqdilar. Zamonaviy ma'noda konstitutsiya bo'lmasa-da, ular huquqiy kodekslarni o'rnatdilar. Chunonchi, Hammurapi kodeksi, jamiyatning xatti-harakatlari uchun qoidalar va ustuvor

yo'nalishlarni belgilab berdi. Qadimgi Misr fir'avnlari ilohiy hokimiyat bilan hukmronlik qilishgan va ularning farmonlari va diniy matnlari boshqaruvning asosiy tamoyillari bo'lib xizmat qilgan. Garchi rasmiy konstitutsiya bo'lmasa-da, bu matnlar ijtimoiy tartib uchun asos bo'lgan. Qadimgi Yunonistonning shahar-davlatlari, xususan, Afina demokratik tamoyillarning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Ular zamonaviy konstitutsiyaviy kontseptsiyalarga asos solgan assambleyalari, qonunlar va demokratik institutlarni tuzdilar. Rim Respublikasi yozma qonunlar va boshqaruv tuzilmalari g'oyasini ilgari surdi. Miloddan avvalgi 450-yilda kodlangan qonunlar to'plami o'n ikki jadval huquqiy tamoyillarni rasmiylashtirish yo'lidagi hal qiluvchi qadam edi. Konstitutsiyalarni talqin qilish va qo'llash jamiyatdagi tartiblar, huquqiy o'zgarishlar va paydo bo'lgan muammolarga javob beradigan rivojlanishda davom etmoqda.

Sudlar konstitutsiyaviy qoidalarni sharhlash va nizolarni hal etishda, konstitutsiyalarning zamonaviy sharoitlarda dolzarbligi va mos kelishini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Konstitutsiyalar tarixi inson huquqlarini hurmat qiladigan, barqarorlikni ta'minlovchi va demokratik qadriyatlarni targ'ib qiluvchi boshqaruv tuzilmalariga bo'lgan intilishlaridan dalolat beradi. Qadimgi sivilizatsiyalardan to hozirgi davrgacha konstitutsiyalar rivojlanib, davlatlarning taraqqiyot yo'lini shakllantirdi, boshqaruv tamoyillari va tizimlarini belgilovchi asosiy hujjatlar bo'lib xizmat qildi. Konstitutsiyaga muhtojligimizning asosiy sabablaridan biri bu insonlarning asosiy huquq va erkinliklarini himoya qilishdir. Konstitutsiya fuqarolarning so'z, diniy e'tiqod va huquqiy erkinligini mustahkamlab, bu huquqlarning hukumat yoki boshqa har qanday tashkilot tomonidan tajovuz qilinishidan himoyalanihini ta'minlaydi. Konstitutsiya hamma uchun juda muhim, chunki u kelajakdagi orzu-istaklarimizning poydevori. Konstitutsiya har qanday davlatning siyosiy tizimini boshqaradigan yuridik organ sifatida belgilanadi. Hukumatning turli bo'linmalari va darajalari vakolatlarini belgilaydi. Davlat konstitutsiyasida fuqarolarning asosiy huquq va burchlari ham bayon etilgan. U davlat institutlarining asosiy siyosiy kodeksi, tartiblari, tuzilishi,

vazifalari va vakolatlarini belgilaydigan asosni tashkil qiladi. Unda turli dinlarga mansub odamlarning ahil-inoq yashashi uchun yo'l-yo'riq va tamoyillar bayon etilgan. Keling, konstitutsiyaning millat va uning fuqarolari uchun ahamiyati haqida ko'proq bilib olaylik. Konstitutsiya mamlakatning barcha boshqa qonunlari va qoidalaridan ustundir. Bu shuni anglatadiki, har qanday qoida mamlakatda ijro etilishi uchun u konstitutsiya tomonidan tasdiqlanishi kerak. Bu shuningdek, ushbu hukumat tomonidan qabul qilingan har bir qonun konstitutsiyaga mos kelishi kerakligini anglatadi. Konstitutsiyaning yana bir muhim roli shundaki, unda millatning strategik, siyosiy va boshqa maqsadlari qayd etilgan. Bu har qanday shaxs yoki bir qator odamlarning jamiyatdagi umumiy farovonligi va qadr-qimmatini ta'minlash uchun ta'minlash va huquqlarini ta'minlaydigan millatning qomusidir. Konstitutsiya odamlarga o'zlari ega bo'lgan asosiy huquqlardan foydalanishga yordam beradi. Bu huquqlar orasida *yashash huquqi, ta'lim olish huquqi, mulk huquqi va mavjud demokratik tuzumda erkin ishtirok etish huquqi* kiradi. Bu barcha asosiy huquqlar Konstitutsiya bilan himoyalangan.

Huquqiy davlat – insoniyatning ming yillar mobaynidagi mashaqqatli mehnati evaziga shakllangan taraqqiyot g'oyasi va buyuk kashfiyotidir. Faqat huquqiy davlat sharoitidagina insonning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmatini to'liq ta'minlash, tom ma'noda xalqparvar boshqaruv tizimini shakllantirish mumkin. Huquqiy davlat – demokratik tamoyillar asosida qabul qilingan qonunlar oldida barcha teng bo'lgan, hech kim qonundan ustun turmaydigan davlatdir. 1992-yilda, mustaqillikning dastlabki yillarida qabul qilingan va o'tgan davrlarning ko'plab mafkuraviy talablarini o'zida mujassam etgan amaldagi O'zbekiston Konstitutsiyasini jamiyat taraqqiyotining zamonaviy qarashlariga mos ravishda yangilashga ehtiyoj sezilayotgandi.²

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiya. –T,; "O'zbekiston".2023.

² <https://uza.uz/oz/posts/yangi-ozbekistonning-yangi-konstitutsiyasi-xalqimiz-muallifligida-yaratildi> 482249

2023- yilning 30 aprel kuni xalqimiz hayotida o'ziga xos voqeelikka ega bo'lgan kun sifatida tarixga muhrlandi. Sababi, ko'p millatli xalqimiz ko'nglidagi o'zgarish va islohotlarga zamin yaratib berishi bilan ahamiyatli bo'lgan yangi Konstitutsiya qabul qilindi. Ko'p ovoz bilan yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilingani unda xalqimizning Yangi O'zbekistonni barpo etish bo'yicha orzu-umidlari va intilishlari o'z aksini topganidan dalolat bermoqda. Hech shubhasiz, referendum ko'p millatli buyuk xalqimizning birdamligi va hamjihatligi, suveren, demokratik, huquqiy, ijtimoiy va dunyoviy davlat qurishga qat'iy qaror qilganligining ishonchli ifodasi bo'ldi. Davlatimiz rahbari yangilangan Konstitutsiyamiz "Xalq – qonunlarning yagona manbai va muallifidir" hamda "Barcha muhim qarorlar bevosita xalq bilan muloqot asosida va jamoatchilik fikrini hisobga olgan holda qabul qilinadi"³, degan tamoyillarga asoslangan holda ishlab chiqilsagina tom ma'noda xalqimiz xohish-irodasining ifodasi – haqiqiy xalq Konstitutsiyasi bo'lishini alohida ta'kidlagan edi. Shu bois, hech ikkilanmasdan aytish mumkinki, Yangi O'zbekistonning Yangi Konstitutsiyasi xalqimiz muallifligida yaratildi.

Davlatimiz rahbari mamlakatimiz taraqqiyotining burilish bosqichini belgilab, butun kuch va salohiyatimizni yagona ulug' maqsad – Yangi O'zbekistonni barpo etishga qaratamiz, deya ta'kidlagan edi. Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi ushbu burilish bosqichining boshlanishi bo'lsa, konstitutsiyaviy islohot amalga oshirilishi tarixiy omil bo'ldi. Yangilangan Konstitutsiyada davlatimiz rahbari tomonidan "Yangi O'zbekiston – ijtimoiy davlat" tamoyili konstitutsiyaviy norma sifatida mustahkamlanishi taklif qilindi.⁴

Oxirgi olti yilda oliygohlar soni 77 tadan 210 taga, ularga qabul esa, 5 baravarga ortib, talabalar soni 1 millionga, oliy ta'lim qamrovi – 9 foizdan 38

³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. Toshkent sh., 2022 yil 28 yanvar, PF-60-son.

⁴ <http://insonhuquqlari.uz/oz/news/m7851>

foizga oshdi. Davlat grantlari soni ham 2 baravar ko'payib, 40 mingtaga yetdi, shundan, magistratura uchun – 5 baravar ko'paydi. Alohida ehtiyojlarga ega bo'lgan bolalar uchun ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'lim va tarbiyaning tashkil etilishi, ularni hamma qatori umumiy maktablarda ham o'qishini yo'lga qo'yilishi Yangi O'zbekistonda inson qadri tamoyilining amaliy ifodasi hisoblanadi. Bosh qomusimizda, shuningdek, davlat yoshlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, xalqning boy madaniy merosidan faxrlanish, vatanparvarlik tuyg'ulari shakllanishiga g'amxo'rlik qilishi belgilandi. Bu haqda Konstitutsiyaning 78-moddasi to'rtinchi bandida shunaqa deyilgan: “Davlat va jamiyat bolalarda hamda yoshlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlikni, mamlakatidan hamda xalqning boy madaniy merosidan faxrlanishni, vatanparvarlik va Vatanga bo'lgan mehr-muhabbat tuyg'ularini shakllantirish to'g'risida g'amxo'rlik qiladi”. Yana bir muhim yangilik: yoshlarning ta'lim olishi, ijtimoiy va tibbiy himoyasi, uy-joyli bo'lishi, bandligi uchun shart-sharoitlar yaratish – davlatning konstitutsiyaviy majburiyati sifatida Asosiy qonunga kiritildi. Konstitutsiyaning 79-moddasi ikkinchi bandiga ko'ra: “Davlat yoshlarning intellektual, ijodiy, jismoniy va axloqiy jihatdan shakllanishi hamda rivojlanishi uchun, ularning ta'lim olishga, sog'lig'ini saqlashga, uy-joyga, ishga joylashishga, bandlik va dam olishga bo'lgan huquqlarini amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratadi”.

50-modda: Har kim ta'lim olish huquqiga ega. Davlat uzluksiz ta'lim tizimi, uning har xil turlari va shakllari, davlat va nodavlat ta'lim tashkilotlari rivojlanishini ta'minlaydi. Davlat maktabgacha ta'lim va tarbiyani rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratadi. Davlat bepul umumiy o'rta ta'lim va boshlang'ich professional ta'lim olishni kafolatlaydi. Umumiy o'rta ta'lim majburiydir. Maktabgacha ta'lim va tarbiya, umumiy o'rta ta'lim davlat nazoratidadir.

51-modda: Fuqarolar davlat ta'lim tashkilotlarida tanlov asosida davlat hisobidan oliy ma'lumot olishga haqli. Oliy ta'lim tashkilotlari qonunga muvofiq

akademik erkinlik, o'zini o'zi boshqarish, tadqiqotlar o'tkazish va o'qitish erkinligi huquqiga ega.⁵

Jumladan xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar. Davlat xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat hamda davlat ishlarini boshqarishda, shuningdek jamiyat va davlat hayotining boshqa sohalarida teng huquq va imkoniyatlarni ta'minlaydi. Xotin-qizlarning erkaklar bilan barcha sohada tengligini ta'minlash, ularni ulug'lash va qadrlash, qonuniy huquq va manfaatlarini himoya qilish mamlakatning ustuvor vazifalaridan biri. Darhaqiqat, bugungi kunda Yangi O'zbekiston islohotlari inson manfaatlarini ta'minlash barobarida jamiyatda xotin-qizlar mavqeini oshirish, ularning huquqlarini himoya qilishga qaratilgan. **42-moddada** ayolni aynan homilador ekanligini sabab qilib yoki aynan bolasi borligini sabab qilib, ishga qabul qilmaslik, ishdan bo'shatish yoki oyligini kamaytirish mumkin emasligi nazarda tutilmoqda. Mehnat qonunchiligida nazarda tutilgan boshqa asosli sabablar mavjud bo'lsa, masalan, xodimning tashabbusi (arizasi) bo'lsa, yoki taraflarning kelishuvi mavjud bo'lsa yoxud korxonaga tugatiladigan bo'lsa va shunga o'xshash boshqa qonuniy asoslar bo'lsa, homilador yoki yosh bolasi bor ayollarni ishdan bo'shatish mumkin bo'ladi. Mazkur norma kiritilishi hamda xotin-qizlarning davlat va jamiyat hayotidagi to'laqonli faol ishtiroki ta'minlanishi natijasida 2030-yilga qadar boshqaruv lavozimlarida ishlovchi xotin-qizlar ulushi kamida 30 foizga yetishi ta'minlanadi. Eng avvalo, ularning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy faolligini oshirishga, ikkinchidan, parlament, hukumat, vazirliklar, hokimiyat ishlariga ayollarni kengroq jalb etish imkoniyatini yaratadi.

XULOSA: Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, konstitutsiya xalq tarixining yo'nalishini belgilab beruvchi hayotiy hujjatdir. U boshqaruv uchun asos yaratadi, shaxs huquq va erkinliklarini himoya qiladi, barqarorlik va demokratiyani mustahkamlaydi. Konstitutsiya jamiyatdagi o'zgarishlarga moslasha va javob bera

⁵ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiya. –T,; "O'zbekiston".2023.

olishi bilan taraqqiyot yo'li bo'lib xizmat qiladi, millatning qadriyat hamda intilishlarini avlodlar o'rtasida ta'minlab turadi. Jumladan Konstitutsiya har qanday xalqning tayanchi ekanligini bilib oldik. Menimcha biz uning qadr-qimmati va mavjudligini hurmat qilishimiz va u belgilab bergan qoidalarga qat'iy rioya qilishimiz kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI :

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiya. –T,; “O'zbekiston”.2023.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni. Ta'lim to'g'risida. 2021 yil 23 sentyabr O'RQ-637-son.
3. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. Innovatsion faoliyat to'g'risida. Toshkent sh, 2021 yil 24 iyul, O'RQ-630-son.
4. O'zbekiston Respublikasining Qonuni, Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida, Toshkent sh., 2022 yil 29 oktyabr, O'RQ-576-son
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. Toshkent sh., 2022 yil 28 yanvar, PF-60-son.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlis Senati va Qonunchilik palatasiga Murojaatnomasi. 2021 yil 24 yanvar. //Xalq so'zi, 2021 yil 25 yanvar. 19-son.

ELEKTRON MANBALAR:

1. <https://uza.uz/oz/posts/yangi-ozbekistonning-yangi-konstitutsiyasi-xalqimiz-muallifligida-yaratildi-482249>
2. <http://insonhuquqlari.uz/oz/news/m7851>
3. <http://pravacheloveka.uz/oz/news/m10909>
4. Axmatovich J. R. In vitro rearing of trichogramma (Hymenoptera: Trichogrammatidae) //European science review. – 2016. – №. 9-10. – С. 11-13.
5. Jumaev R. A. et al. The technology of rearing Braconidae in vitro in biolaboratory //European Science Review. – 2017. – №. 3-4. – С. 3-5.
6. Жумаев Р. А. Массовое размножение трихограммы на яйцах хлопковой совки в условиях биологической лаборатории и ее применение в

- агробиоценозах //Халқаро илмий-амалий конференция “Ўзбекистон мева-сабзавот маҳсулотларининг устунлиги” мақолалар тўплами. Тошкент. – 2016. – С. 193-196.
7. Жумаев Р. А. Значение представителей семейства BRACONIDAE в регулировании численности совок в агробиоценозах //ЎзМУ Хабарлари. – 2017. – Т.3. – №. 1.
 8. Жумаев Р. А. РАЗМНОЖЕНИЯ ИН ВИТРО ВАСОН НАВЕТОР САҲ И ВАСОН ГРЕННИ АШМЕАД //Актуальные проблемы современной науки. – 2017. – №. 3. – С. 215-218.
 9. Axmatovich J. R. In Vitro Rearing of Parasitoids (Hymenoptera: Trichogrammatidae and Braconidae) //Texas Journal of Agriculture and Biological Sciences. – 2022. – Т. 4. – С. 33-37.
 10. Suleymanov B. A., Jumaev R. A., Abduvosiqova L. A. Lepidoptera Found In Cabbage Agrobiocenosis The Dominant Types Of Representatives Of The Category Are Bioecology //The American Journal of Agriculture and Biomedical Engineering. – 2021. – Т. 3. – №. 06. – С. 125-134.

